

Тема 6. Українські землі у складі Речі Посполитої в другій половині XVI ст.

Люблінська унія (1569 р.) - об'єднання Великого князівства Литовського та Королівства Польського в єдину державу **Річ Посполиту**.

Причини Люблінської унії: ослаблення Литви у Лівонській війні з Московським царством, неспроможність Литви захистити південні кордони від татарських нападів, прагнення Польщі отримати українські землі, прагнення українських, білоруських та литовських шляхтичів отримати широкі права та привілеї, які мали польські землевласники.

Результати Люблінської унії: утворювалась держава Річ Посполита; Князівство Литовське зберігало автономію; влада короля була обмежена (короля обирали на сеймі); уся влада належала сейму; шляхтичі мали право не підкорятися королю, **українські землі**, які належали Литві, переходили під владу **Польщі**. На українських землях утворювалось 6 польських воєводства: Руське (Галичина), Белзьке, Брацлавське(Східне Поділля), Волинське, Київське та Подільське. У **1618 р.** за результатами **Деулінського перемир'я** між Річчю Посполитою та Московією до Польщі були приєднані Чернігово-Сіверські землі, на яких було утворене сьоме Чернігівське воєводство.

Українські землі, які увійшли до складу Польського королівства за результатами Люблінської унії

Соціально-економічний розвиток України в XVI – XVII ст.

Після Люблінської унії в Україні з'являються польські **латифундії**. Активно поширюється **фільваркове господарство**, яке було зумовлене збільшенням попиту на зерно в країнах Західної Європи. Для селян була збільшена **панщина**. Селяни у малозаселених південних районах України отримували **слободи (тимчасові пільги)**. У **1588 р.** у Речі Посполитій був виданий **Третій Литовський статут**, який офіційно запровадив **кріпацтво** на українських землях.

Виникнення Запорозької Січі

Запорозька Січ – центральне укріплене поселення козаків з запасами зброї, боєприпасів, продовольства та козацьким управлінням. Перша Січ розташовувалася на острові **Мала Хортиця**. Вона була зведена в **1556 р.** українським православним князем **Дмитром Вишневецьким**

Устрій Запорозьких козаків

У запорозьких козаків був республікансько-демократичний устрій. Усю владу на Січі мала Козацька рада, яка вирішувала ключові питання, обирала отамана (кошового, гетьмана) і старшину (козацький уряд). До складу козацької старшини входили: писар, суддя, осавул, обозний, хорунжий, бунчужний... Запорозька Січ поділялася паланки (очолювали полковники), паланки на сотні (очолювали сотники), сотні на курені (очолювали курінні отамани). За межами січі козаки мали зимівники.

Городове козацтво

Поступово з козаків, що проживали на «волості», тобто в містах і селах, склалося **городове козацтво**. Кожен городовий козак повинен був власним коштом укомплектовувати своє військове спорядження. За це він звільнявся від феодалних повинностей і сплати податків. Городові козаки несли службу в порубіжних замках-фортецях. Козаки, які не бажали ставати городовими козаками чи не могли придбати собі належного спорядження, йшли «на Низ» - у Нижнє Подніпров'я, за дніпрові пороги (на Запоріжжя). Таких козаків називали «**низове козацтво**».

Реєстрове козацтво – козаки, які перебували на службі у польського короля й були поіменно записані в спеціальний список – реєстр. У **1572 р.** польський король Сигізмунд II Август вперше набрав на службу 300 козаків. У **1578 р.** польський король Стефан Баторій збільшив реєстр до 600 козаків і надав їм клейноди (символи влади) та привілеї. З виникненням реєстрового козацтва козаки отримали офіційне визнання як окремий соціальний стан. Козаки, які не входили до реєстру, вважалися поза законом.

Козацько-селянські повстання 90-х рр. XVI ст.

Причини повстань: соціально-економічні (кріпацтво, панщина), релігійні (покатоличення), національні (полонізація), бажання козаків збільшити реєстр, конфлікти між козаками та шляхтичами.

Дата	Ватажки	Територія	Хід повстання	Результати
<u>1591-1593</u>	<u>К.Косинський</u>	Правобережжя	Вирішальна битва відбулася під <u>П'яткою.</u>	Повстання придушене, Косинський загинув.
<u>1594-1596</u>	<u>С.Наливайко,</u> М.Шаула	Правобережжя	Вирішальна битва - <u>Солоницька.</u>	Повстання придушене, Наливайко й Шаула були страчені.

Церковно-релігійне життя в Україні в XVI ст.

Частина української шляхти переходить у католицизм. Для захисту православ'я утворюються **братства** - національно-релігійні організації православних міщан, створені з метою захисту національно-релігійних прав українців. Братства засновували православні школи та друкарні. Братства отримували **ставропігії**. Найвідоміші братства: **Львівське Успенське ставропігійне братство (1586 р.), Київське Богоявленське братство (1615 р.)**

Берестейська церковна унія 1596 р. Утворення греко-католицької церкви
Берестейська унія – об'єднання у **1596 р.** католицької та української православної церкви в єдину – **греко-католицьку (уніатську)**.

Причини унії: бажання католицької церкви розширити свою владу на українські землі; бажання православного духовенства отримати однакові права з католицьким; припинити ворожнечу між православними та католиками.

Зміст унії: утворювалася **Українська греко-католицька церква**, яка підпорядковувалася голові католицької церкви папі римському, але зберігала церковний обряд і церковнослов'янську мову богослужіння; греко-католицькі священики та греко-католицька шляхта прирівнювались у правах до католицьких; православна церква в Україні оголошувалася поза законом.

Наслідки унії: не відбулося фактичного зрівняння в правах католиків та греко-католиків; переважна частина українців не визнали унію й почали рух за відновлення православ'я.

Розвиток культури і освіти

У **1578 р.** православний князь **Василь-Костянтин Острозький** відкрив **греко-латинську слов'янську школу (Острозьку академію).**

У **1573 р. І.Федоров** у Львові відкрив **першу друкарню** в Україні, де у **1574 р.** були надруковані перші книги – **«Апостол» та «Буквар».** У **1581 р.** в Острозі надруковано **«Острозьку Біблію»** - першу друковану Біблію на слов'яно-руській мові.

У літературі цього періоду з'являється **полемічна література** – література, яка була зумовлена полемікою прихильників та противників Брестської унії. Представниками полемічної літератури були: **Г. Смотрицький** (твір - **«Ключ царства небесного»**), **І. Вишенський** (твір «Послання до єпископів»), **Іпатій Потій** – один із засновників греко-католицької церкви.

У **1556-1561 р.** було написане (не надруковане) **Пересопницьке Євангеліє** – перший переклад Євангелія на українську мову.

У народній літературі з'являються **думи** – ліро-епічні твори про героїчні походи козаків. У першій половині XVII ст. з'являється **вертеп** – мандрівний ляльковий театр. Поширення набуває **інтермедія.**